

TOPONYMIE VAN 'S HEERWOUTERMANSAMBACHT (XI) - 38ste BEGIN
De stede van Oostende - 2de deel

door J.B. DREESEN

14. ZUUDTSPEYE

Sluis die de NIEUWE OOSTENSCHЕ WATERWEG ter hoogte van de HEERWEG afsloot.

15. OOSTSLUIS, ook BLAUWE SLUIS, SLUIS MET HET BLAUWE TORREKEN of NOORDSLUYS genoemd

De Oostsluis bediende het ZAS en diende als spuisluis om de diepte van de BINNENHAVEN op peil te Houden.

16. T'ZAS

Spuikom achter de Oostsluis, iets kleiner dan een hectare. Achteraan in het ZAS stonden twee DOORLATEN in verbinding met de twee armen van de STADSVLIET die het OOSTSCHEPENDOM in verbinding stelde met het WESTSCHEPENDOM.

17. De OUDE MARCT

Aan de voet van de OUDE KERK. Hier rond lagen, naar alle waarschijnlijkheid, de openbare gebouwen van het Oude Oostende.

18. De NIEUWE MARCT of ZUUDTMARCT

De nieuwe MARCT werd afgelijnd in 1401 en vanaf 1411 op de noordkant begrensd door het SCHEPENHUIS. Die markt lag niet op de plaats van het huidige Wapenplein, maar in de blok die gevormd werd door de huidige Kapellestraat, Kerkstraat, Witte Nonnenstraat en een lijn ongeveer halverwege Witte Nonnenstraat en Ooststraat.

Na het beleg werd het Marktplaats verplaatst naar de noordkant van het vernielde SCHEPENHUIS waar het dan is gebleven.

In oude teksten is er soms sprake van de COORENMARCT en GROENEMARCT maar tot nog toe hebben we ze nog niet kunnen situeren.

19. De HEERWEG of HEERBAAN. Later soms Westkeignaertweg genoemd

Weg die, aan de westkant van de stad, van de (ZEE)DIJK naar de ZUIDTSPEYE liep. Hij vormde de westelijke grens van het WESTSCHEPENDOM.

20. KEIGNAERTWEG. In de Ommeloper de KEIGNAERT genoemd

Weg die, aan de oostkant van de stad, van de (ZEE)DIJK naar Zandvoorde en Oudenburg liep. Hij vormde de oostelijke grens van het OOSTSCHEPENDOM.

21. Den HOGEN DIJKWEG of DIJKWEG. Soms de ZUIDWEG genoemd

Hij was HOOG omdat hij boven op de ZUIDDIJK lag. Hij voerde enerzijds naar Sinte Katelijne-West en anderszijds naar Bredene.

22. De NOORDDIJK

De dijk die de oude stad tegen het geweld van de zee moest beschermen. Nog voor de NOORDDIJK lag het LANGE HOOFD (22 bis) gevormd door palen en golfbrekers die het geweld van de golven moest opvangen.

23. De ZUIDZEEDIJK of GROENDE DIJK

De dijk die de noordkaai vormde van de BINNENHAVEN. Plaatsen als het ZAND, de VERLOREN COST en de MARTSTRATE die vermeld staan in betrekking met de Oude stad kunnen we niet situeren. De ZANDHILLE, komt herhaaldelijk voor in de beschrijvingen van het beleg, was de hoogste duin van het schiereiland en lag voor het Kursaal.

24. De HAVENDIJK

De dijk die de zuidkaai vormde van de BINNENHAVEN. Het was in feite een stuk van de DIJK die door het VRIJE in 1390 werd aangelegd. Het was op deze dijk dat de WEST-, MIDDEL- en OOSTMOLEN stonden.

25. De KERKSTRATE oorspronkelijk NIEUWE KERKSTRATE genoemd

Straat die in 1401 getrokken werd en die de naam kreeg bij de bouw van de nieuwe kerk in 1438. Het is de enige straat van Oostende die in vijf eeuwen niet van plaats veranderde.

26. De HOOGSTRATE

Straat getrokken in 1401. Komt ongeveer overeen met de huidige Kapellestraat en Vlaanderenstraat.

27. De LANGESTRATE

Komt min of meer overeen met de huidige Langestraat.

28. De KAAISTRATE

Waarschijnlijk de straat van de HAVENDIJK.

29. De straat die van de OOSTSLUIS naar de ZUIDBRUG leidt

V. FRIS vermoedde dat dit de Ooststraat was. De Ommeloper situeert echter de OOSTSTRATE tussen Teerling 7 en 8.

Andere straten die in de Ommeloper vermeld worden zijn :

- de WESTSTRATE lag oost van Teerlingen 2, 10 en 18 en west van Teerlingen 2, 11 en 19.
- het NIEUWE STRAETKIN lag tussen Teerling 6 en 7.
- het NAUWE STRAETKIN lag tussen Teerling 15 en 16. Dit NAUWE STRAETKIN is terug in de belangrikheid gekomen door de uitgraving van het MIJNPLEIN. Het MIJNPLEIN omvatte in feite de 16de eeuwse Teerling 15 en 16 met het NAUWE STRAETKIN dat er

ongeveer midden doorliep als het noordelijke verlengstuk van de huidige St. Franciscusstraat.

Ook vermeldt de Ommeloper de OOSTPOORT, waaruit moet blijken dat Oostende reeds voor het beleg toch minstens een poort had. De vermelding komt voor in de beschrijving van 't ZAS die als volgt luidt : ...De stede van Oosthende opt zuudtende ande oostsyde daeran ende optzuudthende ande oostsyde van de voorsyde 1 lyne XL roeden landt metter zuudtsyde ande strate DIE VAN DE OOSTPOORTE oostwaert uitstreckt ende es TZAS vander haven van Oosthende. 1 gemet. LXXXII roeden...

29 bis. De MEET

Kwartier van het WESTSCHEPENDOM in de omgeving van het huidige Leopold I plein.

30. CANAEL VAN DE HAVEN

Gegraven bij octrooi van Filips de Goede, beeindigd 18 oktober 1446, had 15 à 16.000 gouden kronen gekost. Tijhaven, wat wil zeggen dat ze alleen toegankelijk was met hoog water.

Het WESTERHOOFD, 30 bis, was voorzien van een paal met ton voor het geven vanloodsseinen. In 1544 werd ze herbouwd over een lengte van 30 voet en in 1563 18 roeden verlengd. Het OOSTERHOOFD, 30 ter, was waarschijnlijk, volgens het plan, iets langer dan het WESTERHOOFD.

31. De BINNENHAVEN

De BINNEHAVEN lag op de plaats van de vroegere LEET, een waterloop die voor 1446 noordelijk van de in 1390 aangelegde DIJK van het VRIJE lag. De LEET was vermoedelijk het overblijfsel van de TESTEREPKREEK die TESTEREP van het vasteland scheidde. De BINNENHAVEN was voorzien van kaaimuren die verschillende namen droegen zoals bv. de BIERKAAI die waarschijnlijk zijn naam aan de KAAISTRAAT gaf. In de omgeving van de BINNENHAVEN bevond zich de COOPINGHE of vismijn.

32. De NIEUWE OOSTENDSE WATERGANG

De vaarweg die Oostende in verbinding stelt met de Ieperleet, de waterloop die van Ieper over Nieuwpoort naar Brugge liep. De OUDE WATERWEG werd in 1285 uitgediept in de bedding van het TERSTREEPVLIETKEN en lag noordelijker dan de NIEUWE OOSTENDSE WATERWEG die er in 1443 kwam. De NIEUWE OOSTENDSE WATERWEG liep vanaf Sinte Catelyne-West langs de HOGEN DIJKWEG - ook wel ZUIDDIJK genoemd - tot aan de ZUIDSPEYE waar hij via de HAVENVLIET en de WESTSLUIS de verbinding vormde tussen de BINNENHAVEN en het Hinterland.

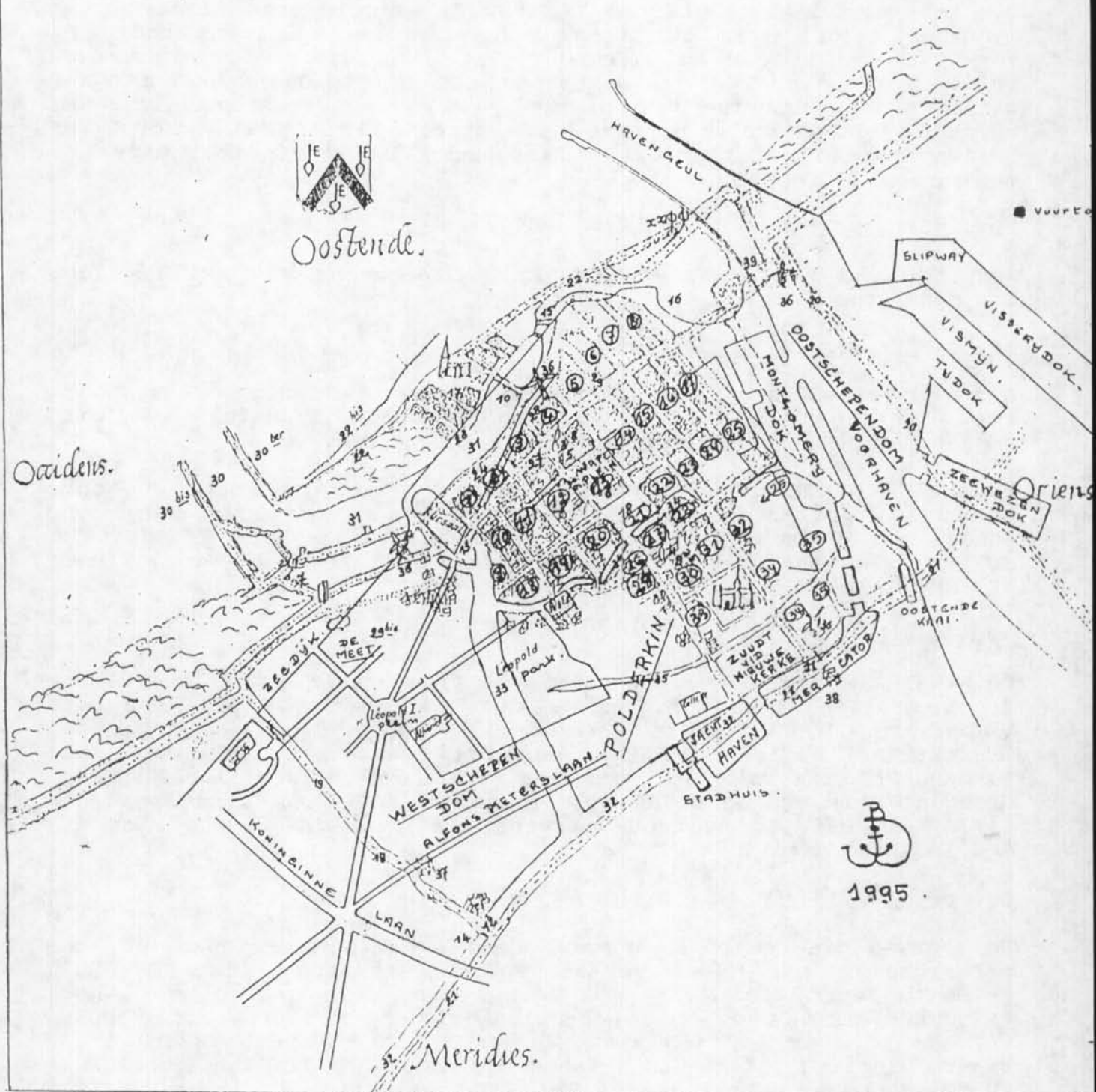
Voorbij de ZUIDSPEYE bleef hij echter, ten zuiden van het nieuwe Oostende, in oostelijke richting doorlopen. Voorbij de stenen heulbrug, de ZUIDBRUG, draaide hij links af, splitste zich in twee om verbinding te maken met TZAS van Oostende. Vanaf de ZUIDSPEYE werd hij ook wel de HAVENVLIET genoemd. Dit gedeelte van de waterweg diende voor de waterontlasting van de achterliggende polders en de aanvoer van spuiwater voor de haven.

Septentrio

Ostende.

Oatidens.

Meridies.

Na de vorming van de GEULE in 1584 kreeg de WATERGANG de naam SINT CATHARINAKREEK, waarvan het uiteinde momenteel wordt ingenomen door de Mercator jachthaven.

33. HAVENVLIET

Een brede waterloop die de BINNENHAVEN in verbinding stelde met de OOSTENDSE WATERGANG via de WESTSLUIS. De vijver in het Leopoldpark is een laatste overblijfsel van de HAVENVLIET. De naam werd ook soms gebruikt voor het deel van de watergang dat ten zuiden van de stad doorliep.

34. DEURBREC of STADSWATERLOOP

Gracht die de nieuwe stad doorsneed halverwege de huidige Ooststraat en Witte Nonnenstraat. Hierlangs werden de stadswateren naar de HAVENVLIET gevoerd. De inwoners mochten, mits betaling van een kleine som, van sommige delen van de DEURBREC gebruik maken.

35. MIDDELVEST

Gracht ter hoogte van de huidige Jozef II straat. Kreeg zijn water van de Watergang even voorbij de ZUIDBRUG.

De gesplitste waterlopen van de Watergang in het Oostschependom werden, in de Ommeloper, respectievelijk OOSTERSE VEST en WESTERSE VEST. Waarschijnlijk dienden ze niet alleen voor de bevoorrading van spuiwater voor de haven, maar vormden ze samen met de MIDDELVEST een primair verdedigingssysteem.

36. MOLENS

Op de havendijk stonden 3 molens : de WESTMOLEN (aan de noordwesthoek van Teerling 1), de MIDDELMOLEN (aan het noordeinde van Teerling 4) en de OOSTMOLEN (aan het noordoosteinde van Teerling 5). Ter hoogte van de KEINGAERTWEG stond de BUITEN KEURE molen en bij de ZUIDBRUG de ZUIDOOSTMOLEN. Er moet nog een molen bestaan hebben in Teerling 26 want de Ommeloper vermeldt...es tstick daer de MEULEN wijlent op staat... Wijlent is hier te lezen als niet meer in gebruik. Waarschijnlijk is dit de vroegere ZUIDMOLEN.

V. FRIS vermeldt maar twee molens op de Havendijk. Hij verwart de Oostmolen met de Buiten-keuremolen die hij niet vernoemt.

37. HERBERGEN

TER WIELE stond aan de HEERWEG later ook wel WEST-KEINGAERTWEG genoemd, recht over de SPEYE bij het RABBAT van de Waterweg.

38. 'T RIETHUIS

Stond bezuiden de nieuwe kerk, over de HOGEN DIJKWEG, nabij de ZUIDBRUG.

39. BROUWERIJ

De brouwerij van VERMEIRE stond in de 16de eeuw tussen 't Zas en de Buiten-Keuremolen. Er waren in Oostende vier brouwerijen, maar de drie anderen kunnen we niet situeren.

Enkele herbergen kunnen we situeren op basis van de Ommeloper van 1559.

- Teerling 27die herberghe genaemt DIE MAGDALENE...
Teerling 3daer die herberghe ghe-naemt DE DRIE KONINGEN op staet...
Teerling 5in de noordtoosthoek jehens de Oostmeulen het SCHOTTERSHOF VAN SINT JORIS... (een schuttershof zonder drinkgelegenheid bestond bij ons niet).
Teerling 22daer de VIER HEEMSKYNDEREN in staen ende es een herberghe...
Dicht bij 't ZAShet BARDEREN (houten) HUIS....
Aan de voet van de OOSTDUINENhet DRAECKXEN

Ook vermeldt de Ommeloper enkele burgerlijke gebouwen en hofsteden.

- Teerling 23 ...Hofstede waer mijnheer Jacop SCHOTTE wijlent weunde.
...Hofstede daer op Antheuns SOUBE weunt...
Teerling 27 ...daer DEN FRANSCHEN SCHILT uutstict... Volgens Vlietinck was dit een winkel.
Teerling 28 ...de muer van ent thuis ghe-naemt TGHEESTELS HOF...
Teerling 25 ...ende es de plaetse daer François WILZOETS ende François DE HAZE's hofsteden staen...
Teerling 29 ...met een DRAEYPLAATSE ende DRAEYHUUS... Volgens Vlietinck wordt hiermee een touwslagerij bedoeld.
Teerling 17 ...dit stick met een DRAEYHUUS ende... Nog een touwslagerij maar nu aan de oostkant van de stad.

Verder geeft de Ommeloper voor bepaalde teerlingen namen van de inwoners. Namen van inwoners van voor het beleg kunnen voor de genealogie interessant zijn.

- Teerling 32 ...daer vidua (weduwe) Adriaen BOTSTAEL in wuent...
Teerling 25 ...ende es de teerlynck daer vidua (weduwe) Jan PIETERSE, Victor NIENAN ende Pieter VANHEST huusinghe op staen...
Teerling 23 ...ende es de teerlynck daer Pieter BOURGEYNS husen in staen...
Teerling 24 ...ende es de teerlynck daer Jan POURIN wuent...
Teerling 14 ...ende es de teerlynck daer Jan MUENYNC, François ZIBOURKE en meer anderen al wuenen...
Teerling 12 ...ende es de teerlynck daer vidua (weduwe) Adriaen FOCKEDEV huus wuent...
Teerling 19 ...ende es de teerlynck daer Jan BOLLAERT, stierman, en meer anderen in wuenen...
Teerling 18 ...ende es de teerlynck dar Katelyne VANDENBERGHE's husen in staen...
Teerling 9 ...ende es de teerlynck daer Vincent HOLAERE in wuent...
Teerling 1 ...ende es de teerlynck daer Cornelis HOOST, Matheus (onleesbaar) en meer anderen al in wuenen...
Teerling 4 ...ende es de teerlynck dar Mirafin LE ROY en meer anderen in wuenen...

De toponiemen POLDERKIN, ZUUD VAN DE KERKE, WESTSCHEPENDOM, OOSTSCHEPENDOM spreken voor zichzelf.

Tot daar onze wandeling doorheen het 16de eeuwse Oostende.

Bronnen

1. R.A. Brugge. Fonds JONCKHEERE, nr. 1290.
R.A. Brugge. Watering Blankenberge, nr. 517. Ommeloper van 's Heerwoutermansambacht, 38ste Begin, 1559.
2. R.A. Brussel. Het plan van Oostende door J. VAN DEVENTER, 1562. Bespreking door V. FRIS, 1905.
3. VLIETINCK. Het oude Oostende. Oostende 1897. Hdfstuk 3.
4. Sted. Archief Brugge. Kaart van het Brugse Vrije door POURBUS, 1560.
5. J.B. DREESEN. Tijdschrift De Plate, 18de jg. nr. 10, blz. 230-233.

GEDENKSTENEN EN -PLATEN (2)

door Roger TIMMERMANS

Volgende tekst is te lezen op een gedenksteen aan het "Acht Uren Huis", kant van het nieuwe pleintje.

DE GELUKKIGE HAARD

Op 22 oktober 1993 werd deze eerste steen van het complex "ACHTURENHUIS" gelegd door de heren

N. DE BATSELIER, Vice-Minister-President en
T. KELCHTERMANS, Minister van de VLAAMSE REGERING, in aanwezigheid van :

J. GOEKINT, burgemeester van Oostende
W. D'HAVE, voorzitter en H. DE SMET, administrateur-generaal van de VLAAMSE HUISVESTINGSMAATSCHAPPIJ,
J. CHRISTIAENS, R. MAKELBERG, M. QUAEGHEBEUR, F. BOURGOIS, E. SIX,
D. VERMEESCH, P. VAN LAER, E. VERCruysse-HAEGHEBAERT, schepenen van de stad OOSTENDE,

J. VANDENABEELE, stadssecretaris,

S. CAESTEKER, voorzitter, A. VANDENABEELE, ondervoorzitter, A.C. AMPE, directeur-zaakvoerder,
R. BEKKENS, D. DUPUIS, M. FERIAER, A. GODDEMAER, F. HELDERS, A. INGHELBRECHT, A. LARIDON, bestuurders en
G. CARTON, commissaris VHM, van de GELUKKIGE HAARD,

H.J. AMPE en G. VANOVERSCHELDE, architecten-ontwerpers,

P.A. AMPE en R. GOBIN van de ingenieursbeureaus ITAB en STREGO,

VANHAERENTS NV Torhout, aannemer.